

O HRVATSKOJ KNJIŽEVNOSTI XX. STOLJEĆA

Naša pismenost i književnost ima, kao što znamo, devetstoljetnu višejezičnu i višepisamsku tradiciju, koju nitko u kulturnome svijetu ne može negirati, pa ni u primisli dovoditi u pitanje, a suvremeni se naš pisac može njome obilato nadahnjivati. Ali ako se postavim kao *čitatelj beletristike*, ako za ovu priliku skinem kulturološke i rodoljubne naočale i pogledam golim okom samo ono što čovjeka veseli, onda mi se u prošlosti ukazuje zlatno razdoblje dubrovačko-dalmatinsko, i od tada, pa do Augusta Šenoe računajući u međuvremenu i proplamsaj kajkavske književnosti svega na prste izbrojivi broj istinskih pisaca, usporedivih s njihovim europskim suvremenicima. Ne govorim to da bih aktualizirao *hrvatsku književnu laž*; nju je sam autor demantirao i riječju i djelom, već govorim pragmatično i pomalo ekskluzivno, s vidikovca ovih visokih kalendarskih godina.

Tek drugu polovinu prošloga stoljeća obilježuju tri imena moderne europske književnosti, Šenoa, Gjalski i Kranjčević. Prvi je zaključio prošlo stoljeće, a druga dvojica, koju je već sustizao Matoš, povezala su prošlo i ovo stoljeće. Početak našega stoljeća najavio je ne samo europske vrijednosti, nego i hvatanje koraka i nadoknađivanje onoga famoznog pedesetgodišnjeg zakašnjenja. Novovjeka književna Europa postajemo ipak tek između dvaju svjetskih ratova, i to smo ostali do danas, tek s kratkotrajnim i samo djelomičnim kolapsom pod arbitražnim monitorinjom izvjesnoga furioznog Radovana Zogovića.

S te, dakle, pozicije vidim ovo naše stoljeće kao veliki procvat, u mnogočemu nalik onome prije četristo godina,

čak i u neizbježnom, više ili manje kreativnom pomodarstvu i epigonstvu. S tom razlikom, što je ovo stoljeće općenito stoljeće sveopće pismenosti, velikog broja talenata, pa i određenog broja remek-djela, koja se mogu vršnjačiti s većinom djela suvremene svjetske literature baš u svemu, osim, nažalost, u dosadašnjoj nepovoljnoj polukolonijalnoj recepciji maloga i potiskivanoga jezika.

Unatoč danas povoljnijem stanju: većoj vrijednosti, naobrazbi, komunikacijama, boljoj recepciji u svijetu i sl. – beletristika se čita malo. Turbulentno vrijeme razvilo je zanimanje za faktografsku, memoarsku, političko-historiografsku prozu, a opća liberalizacija i nestanak mnogih patrijarhalnih zâsada gurnuli su čitateljima u ruke intimističku, pa čak i etički dubioznu, frivolnu, često bestidno egzibicionističku, lascivnu i sličnu literaturu, koja je katkad i na visokoj književnoj razini. A zatim, znamo: televizija, televizija, televizija! Pa igrice, pa interneti, pa sofisticirana struka, a ne na posljednjem mjestu i jurnjava za materijalnim dobrima.

I konačno, da malo siđem s propovjedaonice, reći ću jednostavno: pisci XX. stoljeća svoje su odverglali, učinili su ono što je vrijeme od njih učinilo. Za njima ostaje desetak književnih opusa s kojima se malošto u našoj književnoj prošlosti može mjeriti. Ako se u stoljeću, koje više ne će biti posve njihovo, donekle održe njihova djela kao poželjno beletrističko štivo, ako ih nadžive njihova estetska shvaćanja – svakako modificirana – ako još bude bilo kakve fabule (figuracije, melodije...), bit ćemo, zahvaljujući ovome stoljeću, ne samo kulturološki bogatiji, nego će ova književnost biti i čitana. Ako ne bude tako – bit će valjda uvijek kroatistike, doktoranata, seminara i prigodnih recitacija. Ne bude li više ni toga, bit će još stotinjak godina po koji dvostih čitljiv na grobnim kamenovima. A proza? Možda na starim disketama. Ali meni se sve ovo i ne čini tako pesimističnim.

(1999)